

АНОТАЦІЯ

Мартюхіна Н. О. Злочини на ґрунті ненависті: міжнародно-правовий механізм протидії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право (Галузь знань 29 Міжнародні відносини). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2025.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню міжнародно-правового механізму протидії злочинам на ґрунті ненависті. У Розділі 1 розкрито положення універсальних міжнародних актів, прийнятих під егідою ООН, серед яких: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Рабатський план дій щодо заборони пропаганди національної, расової чи релігійної ненависті 2012 р., Стратегія та План дій Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з мовою ненависті 2019 р. та ін. На основі проведеного аналізу міжнародних актів встановлено, що правовою основою ООН у цій сфері слугують положення багатосторонніх угод у галузі прав людини, що містять норми про заборону будь-яких форм дискримінації, ненависті, які є загрозою існування суспільств, визнаються протиправними та неприйнятними, а також спеціалізовані акти, резолюції і рекомендації статутних органів Організації. Підсумовано, що на міжнародному універсальному рівні відсутній юридично обов'язковий уніфікований договір, який би містив визначення злочинів на ґрунті ненависті.

Зазначено, що ООН розглядає цю проблематику також в аспекті підтримання культури миру, проголошеної Декларацією та Програмою дій ООН щодо культури миру 1999 р., яка нерозривно пов'язана з центральними цілями Статуту ООН: мирне врегулювання спорів, ліквідація расової чи релігійної дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості тощо (ст. 3).

Охарактеризовано діяльність створеного під егідою ООН інституційного механізму захисту прав людини, серед яких статутні органи ООН (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Рада з прав людини та низка допоміжних (спеціалізованих) органів), посадові особи та підпорядковані їм структури (Верховний комісар з прав людини, Управління Верховного комісара у справах біженців, Управління з попередження геноциду і відповідальності за захист, Спеціальний радник ООН із запобігання геноциду), «спеціальні процедури» (Спеціальний доповідач ООН з питань свободи вираження поглядів, Спеціальний доповідач з питань сучасних форм расизму, Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків та ін.), спеціалізовані установи ООН, фонди (ЮНЕСКО, ВООЗ, Фонд Народонаселення), договірні органи (Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок), дослідницькі заклади (Міжрегіональний науково-дослідний інститут злочинності та правосуддя ООН), які сприяють реалізації Стратегії та Плану дій ООН щодо боротьби з мовою ненависті (2019 р.).

У другому розділі розкрито положення міжнародних регіональних актів у сфері протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті, прийнятих у межах Ради Європи, Європейського Союзу, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Організації Американських держав, Африканського Союзу та охарактеризовано інституційний механізм означених міжнародних структур. Зокрема, в межах Ради Європи охарактеризовано акти, які містять загальні положення щодо протидії мові ворожнечі і злочинам на ґрунті ненависті, як от: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р., Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992 р., Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 р., Конвенція про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з ними 2011 р. тощо; загальнополітичні рекомендації Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЗПР ЄКРН № 11, ЗПР

ЄКРН № 15, ЗПР ЄКРН № 5 (переглянута), ЗПР ЄКРН 17); спеціалізовані акти: Рекомендація CM/Rec(2019)1 щодо запобігання сексизму та боротьби з ним, Рекомендація CM/Rec (2022) 16 щодо боротьби з мовою ненависті, Рекомендація CM/Rec (2024)4 щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, Рекомендація CM/Rec(2024)1 щодо рівності жінок і дівчат з-поміж ромів і кочівників тощо.

Розкрито діяльність органів та інституцій Ради Європи щодо забезпечення прав і свобод людини загалом та в протидії дискримінації і ненависті зокрема, невід'ємною складовою якої є статутні органи організації, посадові особи, договірні органи, серед яких: Комісар Ради Європи, Конгрес місцевих та регіональних влад, Міжурядові комітети (Керівний комітет з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії, Комітет експертів з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та самовираження, а також статевих характеристик, Комітет експертів з питань штучного інтелекту, рівності та дискримінації, Комітет експертів з питань злочинів на ґрунті ненависті); договірні органи (Європейська комісія проти расизму та нетерпимості, Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин тощо). Підкреслено внесок Європейського суду з прав людини у протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті.

Охарактеризовано правовий доробок Європейського Союзу щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті і мові ненависті. Підкреслено, що ЄС ухвалив законодавство для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті та забезпечення доступу жертв до правосуддя і відшкодування збитків відповідно до установчих актів ЄС (Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія основних прав ЄС); зазначено ключові законодавчі спеціалізовані акти – Рамкове рішення 2008/913/JHA про боротьбу з деякими формами і проявами расизму та ксенофобії засобами кримінального права, Директива 2012/29/ЄС про права жертв та низка інших актів законодавчо пов'язаних з Директивою 2012/29/ЄС тощо. Здійснено аналіз стратегічних актів ЄС, що містять конкретні приписи, яких повинен

дотримуватися Союз і держави-члени (Стратегія гендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.). Висвітлено положення Кодексу поведінки щодо протидії незаконній мові ненависті онлайн + 2025 р. (переглянутий).

Зосереджено увагу на ролі агентств, органів та інститутів, серед яких: Група високого рівня з протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті; Робоча група з питань звітності, реєстрації та збору даних про злочини на ґрунті ненависті; Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав (FRA); Європейський інститут гендерної рівності тощо. Акцентовано на діяльності Агентства Європейського Союзу з питань співробітництва у правоохоронній сфері (Європол) у боротьбі з расистською та ксенофобською мовою ненависті. У межах ОБСЄ означено внесок Бюро з демократичних інститутів і прав людини. Серед регіональних правозахисних механізмів розкрито сутність Міжамериканської системи захисту прав людини та Африканського Союзу у досліджуваній сфері.

Третій розділ присвячено питанню імплементації норм щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті на національному рівні на прикладі Сполучених Штатів Америки, Канади, Федеративної Республіки Німеччина і Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Охарактеризовано національне законодавство (Закон про громадянські права 1968 р., Закон про запобігання підпалам церков 1996 р., Закон про запобігання злочинам на ґрунті ненависті Метью Шепарда і Джеймса Берда-молодшого 2009 р., Закон про злочини на ґрунті ненависті у зв'язку з COVID-19, Закон Халіда Джабари та Гізер Гейер про національну протидію ненависті, нападам і загрозам рівності 2021 р., Закон Еммета Тілля проти лінчування 2022 р., Кримінальний кодекс Канади, Закон С-16 2017 р., Кримінальний кодекс Німеччини, Закон про правозастосування в мережі 2017 р., Закон про кримінальні злочини та інші порушення громадського порядку 1998 р., Закон про громадський порядок 1986 року, Закон про злочини на ґрунті ненависті та громадський порядок (Шотландія) Закон 2021 р., Закон про кримінальне правосуддя (злочини на ґрунті ненависті)

2024 р. тощо) щодо закріплення норм у сфері попередження, викорінення злочинів на ґрунті ненависті і мови ворожнечі. Проаналізовано стратегічні документи, які формують довгострокове бачення, пріоритети і цілі держав у протидії дискримінаційним практикам, мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті (Стратегія Канади щодо запобігання та боротьби з гендерно зумовленим насильством, Національний план дій з викорінення гендерно зумовленого насильства, Стратегія Канади по боротьбі з расизмом на 2024-2028 роки, Канадська стратегія правосуддя щодо чорношкірих, Федеральний план дій 2SLGBTQI+ , План дій щодо боротьби з ненавистю, Стратегія федерального уряду щодо запобігання екстремізму та просування демократії, Національна стратегія боротьби з антисемітизмом та за єврейське життя, План уряду щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті – «Киньте виклик, повідомте про це, зупиніть це», План уряду Великої Британії щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, Стратегія боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті тощо). Встановлено, що національним законодавством не лише передбачено відповідальність за скоєння злочинів, умотивованих ненавистю до окремих груп осіб за захищеними ознаками, але й передбачено можливість посилення покарання в тих випадках, коли особа вчиняє злочин, керуючись ненавистю та упередженнями щодо особи або групи осіб через фактичну або сприйняту расу, колір шкіри, релігію, національне походження, етнічну приналежність, стать, гендерну ідентичність, інвалідність або сексуальну орієнтацію тощо).

Охарактеризовано національну судову практику у справах щодо мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті (*Chaplinsky v. New Hampshire*, *R. v. Keegstra*, *Snyder v. Phelps*, *Virginia v. Black*,). Підсумовано, що захист свободи вираження поглядів не є абсолютним, і якщо мова ненависті підбурює до неминучої злочинної діяльності або містить конкретні погрози насильства, спрямовані проти особи чи групи осіб, порушує громадський порядок, конституційний захист на неї не поширюватиметься.

Акцентовано увагу на діяльності національних органів, інституцій, посадових осіб, які реалізують свої повноваження у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті та мові ворожнечі (Міністерство юстиції США, Федеральне бюро розслідувань, Спеціальний посланник Канади з питань збереження пам'яті про Голокост та боротьби з антисемітизмом, Спеціальний представник Канади з питань боротьби з ісламофобією, Федеральний секретаріат з питань боротьби з расизмом, Федеральне агентство по боротьбі з дискримінацією, Незалежний федеральний уповноважений з питань боротьби з дискримінацією, Королівська прокурорська служба тощо).

Підсумовано, що суттєву увагу держави приділяють питанню збору статистики щодо злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі, що дозволяє правоохоронним органам зрозуміти масштаб проблеми та спрямувати ресурси на запобігання і реагування на напади, засновані на упередженості та ненависті.

Ключові слова: безпека, відповідальність, внутрішньо переміщені особи, вразливі категорії, гендер, дискримінація, злочин, міжнародні організації, мова ворожнечі, насилля, покарання, правозахисні органи, правосуддя, упередження, цілі сталого розвитку.

ABSTRACT

Martiukhina N. O. Hate Crimes: International Legal Mechanism of Counteraction. – Qualification scientific work submitted as a manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in International relations, Specialty 293 International Law. – V. N Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the international legal mechanisms for countering hate crimes. Chapter 1 explores the provisions of universal international instruments adopted under the auspices of the United Nations, including the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1965), the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), the Rabat Plan of Action on the Prohibition of Advocacy of National, Racial or Religious Hatred (2012), the UN Strategy and Plan of Action on Hate Speech (2019), and others. The analysis of these international instruments establishes that the UN legal framework in this area comprises provisions of multilateral human rights treaties that prohibit all forms of discrimination and hatred which threaten societies' existence, are recognized as unlawful and unacceptable, as well as specialized acts, resolutions and recommendations of the Organization's statutory bodies. It is concluded that there is no legally binding unified treaty at the universal international level that defines hate crimes.

It is noted that the UN addresses this issue through the lens of promoting a culture of peace, as proclaimed in the UN Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace (1999), which is intrinsically linked to the core objectives of the UN Charter: peaceful settlement of disputes, elimination of racial or religious discrimination, xenophobia, and related intolerance (Article 3).

The study characterizes the activities of the institutional human rights protection mechanisms established under the UN, including its statutory bodies (General Assembly, Security Council, Human Rights Council, and subsidiary (specialised) bodies), officials and their subordinate structures (High Commissioner for Human Rights, Office of the United Nations High

Commissioner for Refugees, Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, UN Special Adviser on the Prevention of Genocide), «special procedures» (UN Special Rapporteur on Freedom of Expression, UN Special Rapporteur on contemporary forms of racism, UN Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, etc.), specialized UN agencies and funds (UNESCO, WHO, UNFPA), treaty bodies (Human Rights Committee, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Committee on the Elimination of Discrimination against Women), and research institutions (UN Interregional Crime and Justice Research Institute), which contribute to the implementation of the UN Strategy and Plan of Action on Hate Speech (2019).

Chapter 2 analyzes the provisions of regional international instruments in countering hate speech and hate crimes adopted within the framework of the Council of Europe, the European Union, the Organization for Security and Co-operation in Europe, the Organization of American States, and the African Union, as well as the institutional mechanisms established within these structures. Within the Council of Europe, the study examines acts containing general provisions against hate speech and hate crimes, such as the European Convention on Human Rights (1950), the Revised European Social Charter (1996), the European Charter for Regional or Minority Languages (1992), the Framework Convention for the Protection of National Minorities (1995), and the Convention On Preventing And Combating Violence Against Women and Domestic Violence (2011). It also reviews general policy recommendations by the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI General Policy Recommendation № 11, ECRI General Policy Recommendation № 15, ECRI General Policy Recommendation № 5 (revised), ECRI General Policy Recommendation № 17), and specialized acts: Recommendation CM/Rec(2019)1 on preventing and combating sexism, Recommendation CM/Rec(2022)16 on combating hate speech, Recommendation CM/Rec(2024)4 on combating hate crimes, and Recommendation CM/Rec(2024)1 on equality of Roma and Traveller women and girls, etc.

The role of the Council of Europe's bodies and institutions in ensuring human rights and freedoms and countering discrimination and hatred is detailed, including its statutory bodies, officials, and treaty mechanisms such as the Commissioner for Human Rights, the Congress of Local and Regional Authorities, intergovernmental committees (Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion, Committee of Experts on Sexual Orientation, Gender Identity and Expression, and Sex Characteristic, Committee of Experts on Artificial Intelligence, Equality and Discrimination, Committee of Experts on Hate Crimes); and treaty bodies (European Commission against Racism and Intolerance, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, etc. The contribution of the European Court of Human Rights in countering hate speech and hate crimes is emphasized.

The legislative framework of the European Union on countering hate crimes and hate speech is examined. It is emphasized that the EU has adopted legislation to combat hate crimes and ensure access to justice and compensation for victims in accordance with EU founding acts (Treaty on the Functioning of the European Union, Charter of Fundamental Rights of the EU). Key specialized legislative acts are noted: Framework Decision 2008/913/JHA combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law (2008), Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and the following legislative instruments related to Directive 2012/29/EU. An analysis is provided of EU strategic documents containing specific provisions to be followed by the Union and member states, such as the EU Gender Equality Strategy (2020-2025). Emphasis is placed on the Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online + 2025 (revised).

The focus is on the role of agencies, bodies, and institutions, including: the High-Level Group on Combating Hate Speech and Hate Crime; the Working Group on Hate Crime Reporting, Recording and Data Collection; the European Union Agency for Fundamental Rights; the European Institute for Gender Equality. Emphasis is placed on the activities of the European Union Agency for

Law Enforcement Cooperation (Europol) in combating racist and xenophobic hate speech. Within the OSCE, the contribution of the Office for Democratic Institutions and Human Rights is outlined. Among regional human rights mechanisms, the essence of the Inter-American Human Rights System and the African Union in the studied field is examined.

Chapter 3 focuses on the implementation of hate crime counteraction norms at the national level, examining the cases of the United States, Canada, the Federal Republic of Germany, and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. It analyzes national legislation including the Civil Rights Act (1968), Church Arson Prevention Act (1996), Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act (2009), COVID-19 Hate Crimes Act, Khalid Jabara and Heather Heyer National Opposition to Hate, Assault, and Threats to Equality Act (2021), Emmett Till Antilynching Act (2022); Canada's Criminal Code and Bill C-16 (2017); Germany's Criminal Code, Network Enforcement Act (2017); as well as the UK's Crime and Disorder Act (1998), Public Order Act (1986), Hate Crime and Public Order (Scotland) Act (2021), and Criminal Justice (Hate Offences) Act (2024). The analysis examines how these legal instruments establish norms for preventing, combating and eradicating hate crimes and hate speech. Strategic national documents shaping long-term visions, priorities, and goals of states in countering discriminatory practices, hate crimes and hate speech are analysed, such as Canada's Strategy to Prevent and Address Gender-Based Violence, National Action Plan to End Gender-Based Violence, Canada's Anti-Racism Strategy 2024-2028, Canada's Black Justice Strategy, Action Plan on Combatting Hate, Federal 2SLGBTQI+ Action Plan, Federal Government Strategy to Prevent Extremism and Promote Democracy, National Strategy against Antisemitism and for Jewish Life, the UK's Hate Crime Action Plan («Challenge It, Report It, Stop It»), Hate Crime Strategy and other national strategies. The analysis establishes that national legislation not only provides for liability for hate-motivated crimes against specific groups based on protected characteristics, but also allows for enhanced penalties in cases where an offense is committed due to hatred or bias against an individual or

group based on actual or perceived race, skin colour, religion, national or ethnic origin, sex, gender identity, disability or sexual orientation, among other grounds.

The study analyzes national judicial practice in cases concerning hate speech and hate crimes (*Chaplinsky v. New Hampshire*, *R v. Keegstra*, *Snyder v. Phelps*, *Virginia v. Black*). It concludes that the protection of freedom of expression is not absolute, and constitutional protection does not apply to hate speech that incites imminent lawless action, contains specific violent threats targeting individuals or groups, or disrupts public order.

The dissertation emphasizes the activities of national bodies, institutions and officials exercising their mandates in combating hate crimes and hate speech (the U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, Canada's Special Envoy on Preserving Holocaust Remembrance and Combatting Antisemitism, Canada's Special Representative on Combatting Islamophobia, Federal Anti-Racism Secretariat, Federal Anti-Discrimination Agency, Independent Federal Commissioner for Anti-Discrimination, Crown Prosecution Service, among others).

It is concluded that states place substantial emphasis on hate crime and hate speech data collection, enabling law enforcement agencies to accurately gauge the extent of the problem and allocate resources for preventing and responding to bias-motivated attacks.

Key words: security, accountability, internally displaced persons, vulnerable groups, gender, discrimination, crime, international organizations, hate speech, violence, punishment, human rights bodies, justice, bias, sustainable development goals.